

Міністерство освіти і науки України
Державний вищий навчальний заклад
«Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника»

Судова медицина і психіатрія

ПРОГРАМА

навчальної дисципліни за вільним вибором студента

підготовки

бакалавра

галузі знань

08 Право

спеціальність

081 «Право»

**Івано-Франківськ
2019 рік**

РОЗРОБЛЕНО ТА ВНЕСЕНО: кафедрою кримінального права Навчально-наукового юридичного інституту ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника»

РОЗРОБНИК ПРОГРАМИ: асистент кафедри кримінального права, судовий експерт Обласного бюро судово-медичної експертизи ДОЗ Івано-Франківської ОДА Кузик Леся Олегівна

Схвалена на засіданні кафедри кримінального права.
Протокол № 11 від «25» травня 2019 р.

Затверджено Вченою радою Навчально-наукового юридичного інституту.
Протокол № 11 від «25» червня 2019 р.

ВСТУП

Програма вивчення нормативної навчальної дисципліни “**Судова медицина і психіатрія**” складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки бакалавра напряму Право спеціальність «Право».

Предметом вивчення навчальної дисципліни є медичні та біологічні питання, які виникають в процесі розслідування та судового розгляду кримінальних справ, психічні розлади, які мають правове значення у кримінальному та цивільному судочинстві.

Міждисциплінарні зв'язки:

кримінальне право, кримінальний процес, цивільне право, цивільний процес, сімейне право, криміналістика, юридична психологія.

Програма навчальної дисципліни складається з таких **змістових модулів**:

1. Судова медицина.
2. Судова психіатрія.

1. Мета та завдання навчальної дисципліни

1.1. **Метою** викладання навчальної дисципліни “Судова медицина і психіатрія” є формування у студентів необхідних знань з організаційно-процесуальних основ судово-медичної та судово-психіатричної експертиз, з основ судово-медичної травматології, токсикології, експертизи речових доказів, вивчення психопатологічних станів та їх судово-психіатрична оцінка.

1.2. **Основними завданнями** вивчення дисципліни “Судова медицина і психіатрія” є вироблення у студентів вміння використовувати на практиці дані судово-медичної та судово-психіатричної експертизи для вирішення питань, що виникають в правовій діяльності.

1.3. Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студенти повинні **знати**:

- організаційні та процесуальні основи судово - медичної та судово-психіатричної експертизи;
- основи судово- медичної травматології, цитології, імунології, криміналістики, токсикології, гістології;
- клінічні прояви, судово-психіатричне значення та оцінка основних психічних хворіб та розладів;
- медичні та юридичні критерії осудності, неосудності, обмеженої осудності, дієздатності, недієздатності, обмеженої дієздатності;
- критерії застосування різних видів примусових заходів медичного характеру;
- особливості огляду засуджених;

- основні завдання комплексних психолого-психіатричних та інших комплексних експертиз.

вміти :

- самостійно проводити огляд трупа на місці його виявлення;
- досліджувати трупні явища з метою констатації смерті та визначення часу настання смерті;
- оглядати, вилучати та упаковувати речові докази зі слідами крові, виділень, волосся та інших біологічних об'єктів;
- складати постанови про призначення судово-медичних та судово-психіатричних експертиз;
- формулювати питання, що підлягають вирішенню судово-медичними та судово-психіатричними експертами;
- об'єктивно оцінювати та правильно використовувати висновки судово-медичної та судово-психіатричної експертиз в практичній діяльності.

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 90 годин / 3 кредити ECTS.

2. Інформаційний обсяг навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1. Судова медицина

Тема 1. Процесуальні та організаційні основи судово-медичної експертизи в Україні.

Предмет, метод і система судової медицини. Завдання судово-медичної експертизи. Права та обов'язки судово-медичних експертів. Об'єкти судово-медичної експертизи. Види судово-медичних експертиз.

Тема 2. Судово-медична танатологія. Судово-медична експертиза трупа.

Умирання та смерть. Клінічна та біологічна смерть. Ймовірні та достовірні ознаки смерті. Судово-медична класифікація смерті. Ранні та пізні трупні явища. Документація судово-медичної експертизи трупа. Особливості експертизи трупів невідомих осіб, розчленованих, скелетованих та ексгумованих.

Тема 3. Огляд трупа на місці події. Судово-медична експертиза речових доказів біологічного походження та медико-криміналістичні методи досліджень.

Первинний огляд трупа на місці його виявлення та питання, які вирішуються судово-медичним експертом.

Тема 4. Судово-медична експертиза ушкоджень та смерті від механічних чинників. Ушкодження тупими, гострими предметами, транспортна травма, вогнестрільні ушкодження.

Види травматизму. Судово-медична класифікація ушкоджень та їх ознаки. Ушкодження тупими предметами, механізм їх утворення. Загальна характеристика ушкоджень тупими предметами. Ушкодження гострими предметами. Механізм утворення та їх морфологічна характеристика. Транспортна травма. Вогнепальні ушкодження, їх особливості в залежності від відстані пострілу. Ушкодження з мисливської зброї. Значення огляду одягу при експертизі вогнепальних ушкоджень. Відмінність прижиттєвих від посмертних ушкоджень.

Тема 5. Судово-медична експертиза встановлення ступеню тяжкості тілесних ушкоджень, стану здоров'я та віку. Судово-медична експертиза статевих станів та статевих злочинів.

Приводи і порядок проведення судово-медичної експертизи при тілесних ушкодженнях різного походження. Експертиза ступеня тяжкості тілесних ушкоджень. Основні критерії для визначення тяжких тілесних ушкоджень, тілесних ушкоджень середнього ступеня тяжкості і легких тілесних ушкоджень. Способи заподіяння тілесних ушкоджень. Експертиза стану здоров'я, штучних хвороб та самоушкоджень. Особливості судово-медичної експертизи статевих станів та статевих злочинів.

Змістовий модуль 2. Судова психіатрія

Тема 6. Судово-психіатрична експертиза. Основи загальної психопатології.

Предмет і завдання судової психіатрії. Об'єкти судово-психіатричної експертизи. Підстави призначення і порядок проведення судово-психіатричної експертизи. Права та обов'язки судово-психіатричних експертів. Завдання працівників судово-слідчих органів при призначенні і проведенні судово-психіатричних експертиз. Види судово - психіатричних експертиз. Акт судово-психіатричної експертизи, його структура, оцінка слідчими органами і судом.

Поняття про рефлекторну діяльність і психічні хвороби. Причини психічних хвороб. Перебіг психічних хвороб. Класифікація психічних хвороб. Методика обстеження психічнохворих. Симптоматологія психічних хвороб (симптоми розладів психічних функцій - сприйняття, мислення, пам'яті, емоцій, вольової діяльності, свідомості). Основні синдроми психічних хвороб.

Тема 7. Основні питання судово-психіатричної експертизи в кримінальному та цивільному процесах.

Поняття осудності, неосудності та обмеженої осудності. Формули неосудності та обмеженої осудності, їх застосування. Судово-психіатрична оцінка захворювань, які виникли після вчинення правопорушення (медичний і юридичний критерії), питання, що вирішуються.

Поняття правоздатності, дієздатності, формули недієздатності та обмеженої дієздатності, їх застосування. Органи опіки і піклування, їх завдання при призначенні опікуна та піклувальника. Поняття неосудності і недієздатності та їх відмінності.

Тема 8. Судово-психіатрична експертиза свідків, потерпілих, неповнолітніх та огляд засуджених.

Види судово-психіатричних експертиз в цивільному процесі. Питання, що підлягають вирішенню при проведенні судово-психіатричних експертиз в цивільному процесі. Завдання судово-психіатричної експертизи свідків і потерпілих. Судово-психіатрична експертиза при статевих злочинах. Судово-психіатрична експертиза при безпорадних станах. Огляд засуджених (приводи та порядок призначення). Судово-психіатрична експертиза неповнолітніх.

Тема 9. Заходи медичного характеру для попередження суспільно-небезпечних дій психічнохворих. Залік.

Суспільно небезпечні дії психічно хворих. Типи суспільної небезпечності (активний та пасивний). Профілактичні заходи стосовно суспільно небезпечних дій психічно хворих. Примусові заходи медичного характеру (поняття та мета, особи, до яких застосовуються, критерії для застосування). Види примусових заходів медичного характеру. Примусове лікування.

3. Рекомендована література

Базова:

1. Мішалов В.Д. і співавт. Судова медицина, Чернівці, 2018. – 578 с.
2. Герасименко О.І. Судова медицина. К.: ЦУЛ., 2018. – 630 с.
3. Судова медицина. Б.В. Михайличенко, В.А. Шевчук, С.С. Бондар, І.А. Федотова, А.М. Біляков. – Підручник за редакцією проф. Б.В. Михайличенка., п'яте видання – Київ, ВСВ „Медицина”, 2018. – 447 С.
4. Каплуновський П.А., Ольховський В.О., Губін М.В., Першина Л.В. Судово-медична оцінка особливостей прижиттєвих та посмертних ушкоджень на промерзлих трупах. *Актуальні питання судової експертизи і криміналістики* : зб. матер. Міжнарод. наук.-прак. конференції, присвяченої 150-річчю з дня народження Зас. проф. М.С. Бокаріуса (18–19 квіт. 2019 р., м. Харків). Харків, 2019. С. 446–448.
5. Григорян Е.К. Особливості судово-медичного визначення давності настання смерті. *Актуальні питання судової експертизи і криміналістики* : зб. матер. Міжнарод. наук.-прак. конференції, присвяченої 150-річчю з дня народження Зас. проф. М.С. Бокаріуса (18–19 квіт. 2019 р., м. Харків). Харків, 2019. С. 453–455.
6. Стьопін Р.С. Про взаємодію експертів різних спеціальностей при виконанні комплексних досліджень. *Актуальні питання судової експертизи і криміналістики* : зб. матер. Міжнарод. наук.-прак. конференції, присвяченої

150-річчю з дня народження Зас. проф. М.С. Бокаріуса (18–19 квіт. 2019 р., м. Харків). Харків, 2019. С. 473–474.

7. Білецький Є.М., Білецька Г.А. Судова медицина та судова психіатрія: навч. посіб. Харків: Одісей. 2010. - 480с.

8. Нетудихатка О.Ю., Мавед О.О. Судова медицина: навч. посіб. Харків: Бурун і К. 2012.-240с.

Допоміжна:

1. Бабанін А.А., Мішалов В.Д., Біловицький О.В., Скрепкова О.Ю. Судова медицина, Сімферополь, 2012. – 578 с.

2. Мішалов В.Д. і співавт. Судова медицина, Чернівці, 2018. – 578 с.

Концевич І.О., Михайличенко Б.В. Судова медицина. - К.:МП Леся, 1997. – 656с.

3. Завальнюк А.Х. Судова медицина: Курс лекцій. - Тернопіль: Укрмедкнига, 2000.- 648 с.

4. Судова медицина: навчально-методичний посібник / За ред. Б.Михайличенка. - К.: МП Леся, 2001. – 416 С.

5. “Основи законодавства України про охорону здоров'я”, 1992.

6. Наказ № 6 МОЗ "Про розвиток та вдосконалення судово-медичної служби України”, 1995.

7. Бачинський В.Т., Кулик О.Ф., Савка І.Г., Ванчуляк О.Я. Первинний огляд трупа на місці його виявлення. / Чернівці, 2010. – 212 С.

8. Бойко С.О. Судово-медична експертиза визначення ступеня тяжкості тілесних ушкоджень// Ужгород, 2003.-225 С.

9. Левенець І.В. Судова психіатрія: навч. посіб. Тернопіль: Економ думка. 2007. - 328с.

10. Халмурадов Б.Д., Швачко О.Г. Судова психіатрія: основні терміни та поняття. Довідник. Київ: ЦНЛ. 2006. - 80с.

11. Левенець І.В. Судова психіатрія: навч. посіб. Тернопіль: Економ думка. 2005. - 328с.

12. Про доцільність проведення комісійних судово-медичних експертиз на кафедрах судової медицини у закладах вищої освіти [Електронний ресурс] / Н. М. Ергард, А. М. Біляков, Б. В. Михайличенко, А. О. Плетенецька // Abstracts of V International Scientific and Practical Conference Liverpool, United Kingdom.- UDC 001.1, 8-січ-2020.- Режим доступу <http://ir.librarynmu.com/handle/123456789/1545> (дата звернення 10.02.2020).

13. Герасименко О. Тлумачний та російсько-український словники з судової медицини. - Донецьк, 1999.- 292 С.

14. Завальнюк А.Х. Тлумачний словник судово-медичних термінів. - Тернопіль: Укрмедкнига, 1999. - 351 С.

15. Кулик О.Ф., Бачинський В.Т., Савка І.Г., Ванчуляк О.Я. Особливості судово-медичного дослідження трупа при окремих видах смерті.//Чернівці, 2005. – 211с.

16. Яланський О.В., Воробйов Ю.В., Яланська Л.О., Воробйов М.Ю. Судово-медичне дослідження трупа. - Полтава, 2000.- 240 С.

17. Михайличенко Б.В., Шевчук В.А., Бондар С.С., Федотова І.А. Судова медицина.// К., ВСВ «Медицина», 2011.- 448 С.

18. Банчук М.В., Москаленко В.Ф., Михайличенко Б.В., Грузева Т.С., Хміль І.Ю., Артеменко О.І. Медичне законодавство: правова регламентація лікарської діяльності. // ВСВ «Медицина», 2011.- 496 С.

19. Білецький Є.М., Білецька Г.А. Судова медицина та судова психіатрія: навч.

посіб. Київ: Юрінком Інтер. 2004. - 192с.

20. Жабокрицький С.В., Чуприков А.С. Судова психіатрія: навч. посіб. МАУП. 2004. -176с.

21. Марчук А. І. Судова психіатрія: навч. посіб. Київ: Атіка.2004. - 240с.

22. Кримінальний кодекс України від 5 квітня 2001 року.

23. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квітня 2012 року.

4. Форма підсумкового контролю успішності навчання

Підсумковий контроль проводиться у формі **заліку** і є формою оцінювання результатів навчання на завершальному етапі вивчення дисципліни. Розподіл балів, які отримують студенти здійснюється відповідно до Положення про порядок організації навчального процесу та оцінювання успішності студентів у навчально-науковому юридичному інституті Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника від 12.10.2010 р.

5. Засоби діагностики успішності навчання

Засоби діагностики успішності навчання, що застосовуються при викладанні дисципліни, можна розділити на 2 групи:

- неадаптивні засоби;
- адаптивні засоби.

Неадаптивні засоби:

1. Послідовна вибірка - використовується в основному для діагностики самостійної роботи студента та самодіагностики у вигляді однакових для всіх завдань.

2. Випадкова вибірка - використовується при написанні контрольних робіт і полягає у випадковому виборі для кожного студента підбірки декількох завдань приблизно однакового рівня складності.

3. Ієрархічна (багаторівнева) вибірка - використовується для складання варіантів завдань для заліку і полягає у випадковій підбірці для студента завдань декількох рівнів складності з різних тем, різних типів тощо.

Адаптивні алгоритми враховують безліч параметрів моделі студента і / або навчального матеріалу і застосовуються під час семінарських занять як правило під час усної відповіді студента. Адаптивні методи максимально використовують дані з моделі студента (наприклад, рівень підготовленості

студента, рівень неспокою- тривоги, правильність відповіді та ін.) і / або моделі навчального матеріалу (наприклад, взаємозв'язку між окремими питаннями теми) і дозволяють організувати контроль індивідуально для кожного студента, підтримуючи, наприклад, оптимальний для студента рівень складності додаткових запитань або формуючи індивідуальні стратегії контролю з окремої теми, змістового модуля чи дисципліни в цілому.